

INDISCIPLINA ȘCOLARĂ PRIN NONIMPLICAREA ELEVILOR

Valentin Cosmin BLÂNDUL

Universitatea din Oradea, România

Scholar discipline represents one of the most important components of didactic activities, which can create the premises for pupils' success and their effective integration in scholar and social life. This is the reason for what professors pay more attention to scholar discipline and they appreciate those pupils who have a moral, responsible or pacifist behavior in school. The majority of professors are very disturbed by those pupils who have an aggressive or violent behavior and try to find different solutions in this sense. But not so many teachers try to do something with pupils who refuse to involve in didactic or extra-didactic activities and have a passive behavior, because they do not disturb the learning process. In this paper we intend to discuss about this kind of pupils and to present the risks of this non-active behavior for their development.

Este extrem de dificil a stabili o definiție riguroasă a comportamentului disciplinat, deoarece atât pentru elevi, cât și pentru profesori acesta poate să însemne altceva. Cu toate acestea, literatura de specialitate încearcă să acrediteze ideea potrivit căreia comportamentul disciplinat al elevilor ar presupune însușirea de către aceștia a unor valori privitoare la asumarea responsabilităților, cultivarea stimei de sine, respectarea egalității șanselor și a demnității, politețea, toleranța, încrederea reciprocă, onestitatea, perseverența, trăirea satisfacției muncii etc. (Adina Glava, 2000, p.174). Observăm că discuția despre comportamentul disciplinat al elevului se poartă în jurul drepturilor și responsabilităților pe care le are fiecare persoană. Astfel, comportamentul disciplinat poate însemna a i se oferi dreptul fiecărui elev de a se exprima liber, în condițiile respectării de către acesta a libertății de exprimare a celorlalte persoane din jur. În concluzie, disciplina școlară nu presupune numai drepturi sau numai responsabilități, ci o îmbinare optimă între acestea, în spiritul valorilor morale și sociale promovate într-o anumită cultură. Dimpotrivă, nerespectarea regulilor școlare interne și externe, refuzul asumării de responsabilități și neimplicarea în activitățile școlare pot fi considerate drept comportamente indisciplinate [1, p.103-104].

Indisciplina în școală poate îmbrăca mai multe forme de manifestare dependente de complexitatea și intensitatea comportamentului indezirabil, dar și de „direcția” spre care acesta se îndreaptă. În acest sens, comportamentul indisciplinat poate fi unul evazionist, respectiv agresiv. Întrucât despre comportamentul agresiv al elevilor s-a vorbit extrem de mult în literatura de specialitate, în prezentul studiu ne vom referi, cu predilecție la comportamentul școlar indisciplinat manifestat prin nonimplicare.

Conduitele evazioniste, denumite de L. Șoitu [6, p.12] și „agresivitatea indiferenței”, sunt caracteristice elevilor care, din diverse motive, au reacții pasive în timpul orelor de curs, refuzând să participe, să răspundă, să gândească, să creeze sau chiar să trăiască afectiv evenimentele din jur. Un asemenea comportament îi caracterizează pe elevii care, din punct de vedere fizic, sunt prezenți în sala de clasă, însă intelectual și emoțional par a fi absenți, fiind ceea ce literatura de specialitate pedagogică tradițională numește receptori pasivi de informații/obiect al procesului educațional. Cauzele unui comportament școlar evazionist sunt multiple și țin atât de statutul elevului în cadrul grupului-clasă, cât și de posibilele erori pedagogice ale profesorului în managementul clasei de elevi.

Așadar, clasa școlară reprezintă principalul grup în care se realizează socializarea secundară a elevului. Clasa școlară reprezintă un microgrup alcătuit dintr-un număr determinat de elevi, având aceeași vârstă și aproximativ același nivel de pregătire între care se stabilesc relații de tip „față-în-față” și care au de îndeplinit același obiectiv comun – realizarea sarcinilor de învățare. Prin urmare, clasa școlară se comportă ca oricare alt grup social în care membrii săi se cunosc și stabilesc relații interpersonale directe de atracție, respingere sau indiferență. Vor rezulta un număr de elevi care vor înregistra cele mai multe preferințe ale colegilor lor (raportat la o serie de indicatori bine precizați) – *liderii grupului*, alții cu cele mai multe respingeri – *excluzii grupului*, respectiv alții aflați în zona de indiferență a relațiilor interpersonale în cadrul clasei (având cele mai puține alegeri/respingeri) – *izolații grupului*. Studii de specialitate [3, 5], dar și unele cercetări proprii, îi „suspectează” pe aceștia din urmă ca fiind cei mai expuși riscului de a dezvolta comportamente evazioniste în școală, întrucât poziționarea lor în cercul „marginalizaților” cu cele mai puține contacte sociale îi poate

împinge către reverie și nonimplicare în activitățile didactice și extradidactice. În această categorie sunt incluși, în principal, elevi care au probleme a căror rezolvare nu este atât de simplă: familii dezorganizate, dificultăți de învățare/rezultate școlare modeste, tulburări de comportament, diferite boli sau dizabilități etc. Cu toate acestea, L. Șoitu subliniază că în producerea comportamentului evazionist școlar nu numărul contactelor sociale înregistrate de elevi este hotărâtor, ci profunzimea acestora. În opinia autorului citat, un elev având un număr mare de relații interpersonale cu colegii săi, însă doar de suprafață, este la fel de vulnerabil riscului de a dezvolta conduite evazioniste în școală ca și colegii săi „izolați” în cadrul grupului-clasă. Existența acestor 3 tipuri de statute în clasa școlară (lideri, marginali și excluși) nu poate fi negată, însă profesorii au obligația să le asigure tuturor elevilor șanse egale de exprimare și de participare la procesul instructiv-educativ și la viața școlii în care învață.

Un alt șir de cauze care induc comportamente evazioniste la elevi ar putea fi reprezentat de posibilele erori pedagogice ale profesorilor prin care aceștia fac procesul instructiv-educativ neatractiv și conduc la instalarea unor stări precum oboseala/plictiseala, supraîncărcarea programului, lipsa de motivare a clasei, deprecierea climatului socioeducational, minciuna, copiatul etc. Vom analiza în continuare aceste aspecte, considerându-le, în egală măsură, acte de indisciplină rezultate din nonimplicarea elevilor, dar în care răspunderea nu le aparține în totalitate [3, 4].

O primă consecință a erorilor profesorilor o constituie instalarea prematură a oboselii în rândul elevilor. Formele oboselii se împart în funcție de teoriile explicative care le fundamentează. Astfel, o primă grupă de teorii abordează problematica instalării oboselii în raport cu organele și sistemele care lucrează, drept o consecință fie a acumulării substanțelor toxice, fie a diminuării progresive a resurselor energetice ale organelor sistemelor menționate. Această grupă de teorii explică oboseala obiectivă apărută ca o consecință a unor activități epuizante sau prelungite și care se manifestă prin reducerea semnificativă, măsurabilă a cantității și calității rezultatelor obținute în activitatea respectivă. Oboseala fizică sau intelectuală instalată în urma unui proces solicitant poate fi considerată drept o formă obiectivă a acestui fenomen. Mult mai interesantă și, din păcate, mai frecvent întâlnită în activitatea școlară a elevilor este oboseala subiectivă sau plictiseala. Aceasta se fundamentează pe o teorie ce are ca punct de plecare schimbările ce se produc la nivelul sistemului nervos central și, în consecință, în întregul organism în timpul activităților. Așa, de exemplu, în cazul activităților repetitive, prelungite, reducerea potențialului funcțional (eficacității funcționale) declanșează din partea cortexului o serie de impulsuri cu rol de restabilire a randamentului acestui potențial. Dacă impulsurile sunt suficient de puternice cât să restaureze echilibrul funcțional, fenomenul oboselii nu se instalează. Când restabilirea echilibrului neurofuncțional nu își atinge scopul, apare oboseala. Sentimentul subiectiv al oboselii se numește plictiseală și apare, cu predilecție, în activitățile/sarcinile monotone, repetitive, caracterizate prin absența conexiunii inverse reale, motivație insuficientă, durată și intensitate inadecvate, management inoportun etc. Pe de altă parte, plictiseala poate să nu aibă un motiv obiectiv, existând situații când se instalează imediat după începerea sarcinii, mai ales când aceasta este neinteresantă sau când elevul manifestă o atitudine negativă față de ea. În condițiile unor activități școlare puțin atractive, elevii ar putea substitui plictiseala indusă prin comportamente evazioniste de reverie și nonimplicare, cu consecințe nefavorabile asupra randamentului lor școlar. Pentru a preîntâmpina asemenea situații, se recomandă cadrelor didactice să creeze un mediu educațional adecvat, bogat în stimulări diverse și variate, cu activități interesante, adaptate ritmului și posibilităților elevilor, având un ritm ascendent în ceea ce privește gradul de dificultate și complexitate, respectiv evitând monotonia. În felul acesta, cresc șansele de motivare a elevilor și de transformare a acestora în subiecți ai propriei formări.

Comportamentul evazionist al elevilor se mai poate datora și programului școlar supraîncărcat. Ne referim aici atât la curriculum-ul școlar (și, în mod particular, la principalele documente în care acesta se reflectă – plan-cadru de învățământ, programe școlare, respectiv manuale alternative), cât și la orarul școlar (privit ca document care particularizează și concretizează planul-cadru de învățământ). Așa, de exemplu, planul-cadru din învățământul preuniversitar românesc include discipline obligatorii, facultative și opționale ce pot acumula, în anumite cazuri, până la 28-30 ore de curs pe săptămână. Programele școlare ale acestor discipline au fost adesea criticate pentru conținutul lor supraîncărcat, iar manualele (fie ele și alternative) nu fac altceva decât să reflecte această stare de fapt. Încercarea specialiștilor Ministerului Educației, Cercetării și Inovării de a descongiona aceste programe a avut succes până în punctul în care au fost eliminate complet unele capitole indispensabile pentru înțelegerea de către elevi a următoarelor. Astfel, profesorii s-au văzut puși în

situația de a preda o serie de noțiuni și teorii care nu mai erau incluse în noile programe școlare, dar fără de care nu putea trece mai departe. Se impune, așadar, o reformă autentică a învățământului românesc, bazată pe o didactică funcțională și un curriculum educațional aerisit și coerent articulat [2].

Comportamentul evazionist față de școală se mai poate instala și pe fondul insuficienței motivații a elevilor pentru activitățile propuse de aceasta. Este binecunoscut faptul că, între anumite limite, motivația joacă un rol decisiv în obținerea performanțelor școlare. Dacă elevul este submotivată, există riscul ca acesta să nu își poată mobiliza toate resursele de care are nevoie pentru obținerea succesului, la fel după cum supramotivarea are un rol dezorganizator, iar efectele sunt aproximativ similare cu cele menționate anterior. De aceea, este foarte important ca elevul să ajungă la un optimum motivațional, cu efect mobilizator pentru îndeplinirea cu succes a sarcinilor de învățare. Nu întotdeauna însă este capabil să se automotiveze pentru a atinge nivelul optim, având nevoie de sprijinul prompt și competent al cadrului didactic. Acest sprijin poate fi acordat în felul următor [3]:

- a) încurajarea elevului să-și folosească limbajul interior pentru autostimulare;
- b) învățarea copiilor să folosească strategii de metacogniție, de a învăța cum să învețe cât mai eficient;
- c) obișnuirea copiilor de a-și exprima și argumenta public opiniile;
- d) dezvoltarea la elevi a deprinderilor sociale de cooperare și participare activă;
- e) formarea și dezvoltarea gândirii critice la elevi.

Lipsa de angajare/comportamentul evazionist al elevilor în școală se structurează inclusiv datorită unui management deficitar al clasei de elevi, fapt ce conduce la deprecierea climatului educațional. La nivelul simțului comun, termenul definește atmosfera, moralul, starea afectivă a clasei, fiind totodată principalul indicator al „sănătății” grupului școlar. Climatul educațional reprezintă produsul raporturilor interpersonale formale și informale ce se stabilesc la nivelul colectivului școlar, a relațiilor dintre profesori și elevi, a relațiilor colegiale, respectiv ale celor cu partenerii externi. Comportamentul evazionist al elevilor se produce atunci când climatul educațional este închis, caracterizat prin neangajarea elevilor și profesorilor, nepăsare, rutină, distanțare, depersonalizare, absența satisfacției personale, lipsa comportamentelor autentice etc. Dimpotrivă, un management al clasei determină un climat educațional pozitiv, caracterizat prin comportamente deschise ale elevilor, angajarea acestora în sarcinile de lucru, respectiv în relațiile interpersonale autentice [3].

În paragrafele anterioare am prezentat unele dintre cele mai frecvente motive și forme de manifestare ale comportamentelor evazioniste la elevi. Ele nu deranjează în mod evident, de aceea unii profesori le preferă la elevii lor în comparație cu manifestările agresive, întrucât în felul acesta își pot ține lecțiile fără nici un impediment. Considerăm totuși că nonimplicarea elevilor în desfășurarea activităților didactice și extradidactice poate avea efecte nefaste pe termen lung asupra formării personalității lor, transformându-i în receptori pasivi ai informațiilor comunicate de profesori și, în plan mai larg, spectatori inerți la spectacolul vieții. Însă nu acesta este idealul educațional românesc, nu de astfel de oameni are nevoie societatea de azi și de mâine, iar școala are obligația morală și profesională de a-i convinge pe elevii săi despre necesitatea implicării lor active și responsabile în viața comunității din care fac parte.

Referințe:

1. Blândul V. Introducere în problematica psihopedagogiei speciale. Editura Universității din Oradea, 2005.
2. Frumos Fl. Didactica. Fundamente și dezvoltări cognitiviste. - Iași: Polirom, 2008.
3. Iucu R.B. Managementul clasei de elevi. - Iași: Polirom, 2006.
4. Neamțu Cristina. Devianța școlară. - Iași: Polirom, 2003.
5. Radu I. (coord.). Psihologia socială. - Cluj-Napoca: Editura EXE S.R.L., 1994.
6. Șoitu L. (coord.). Agresivitatea în școală. - Iași: Institutul European, 2001.

Prezentat la 03.12.2009